

15664.

DE
MENSTRUATIONE NORMALI
ATQUE PARCA.

DISSERTATIO INAUGURALIS,
MEDICA,

QUAM
AMPLISSIMI MEDICORUM ORDINIS
CONSENSU

ATQUE AUCTORITATE

IN

UNIVERSITATE CAESAREA LITERARUM
DORPATENSI,

UT GRADUM

DOCTORIS MEDICINAE

RITE ADIPISCATUR

LOCO CONSUETO PUBLICE DEFENDET

A U C T O R

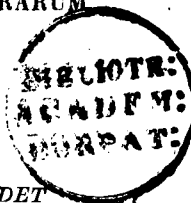
Magnus Gustavus Löwenstein

CHRONUS.

DORPATI LIVONORUM.

TYPIS J. C. SCHUENMANNI,
TYPOGRAPHI ACADEMICI,

MDCCCXXXV.

V I R O

IMPRIMATUR

haec dissertatio, ea tamen conditione, ut, simulac
typis excusa fuerit, quinque ejus exempla collegio libris
explorandis constituto tradantur.

Dorpatj Liv. die II. m. Sept.. a. MDCCCXXXV.

DR. ALEX. HUECK,

Ord. Med. h. t. Decanus.

**ILLUSTRISSIMO EXCELENTISSIMO
NOBILISSIMO**

ALEX. DE SPIRIDOW

**PRAESIDI CIRCULI VECTIGALIS PORTORII
GEORGENBURGENSIS,**

**A CONSILII PUBLICIS ACTUALIBUS,
MULTORUM ORDINUM INSIGNIBUS DECORATO
EQUITI.**

FAUTORI BENEVOLO

D16885

V I R O

EXPERIENTISSIMO DOCTISSIMO

ATQUE

ERN. DE REINFELDT

**DOCTORI MEDICINAE,
INSPECTORI COLLEGII REBUS MEDICIS
PER CURONIAM PRAEFECTI,
ASSESSORI COLLEGIORUM RUSSICO,
EQUITI**

FAUTORI AMICO

HASCE

STUDIORUM SUORUM PRIMITIAS

GRATISSIMO ANIMO

D. D. D.

AUCTOR.

PROOEMIUM.

„Quia vero longe frequentissimum est malum et inter virgines paene epidemicum mensium imminutio, si quidem nullus fere in puellis reperitur morbus, qui non hanc aut comitem aut causam agnoscat.“

Joh. Freind: Emmenologia. Roterod. et Lugdun. 1711. p. 72.

Miraberis fortasse, lector benevole, me parum adhuc artis medicae peritum hac in dissertatione rem, de qua celeberrimi viri jam disseruerint, tractare conatum esse. At cum menstruationis ratio pathologica et therapeutica permultis adhuc observationibus, perscrutationibus atque experimentis, inter se comparandis dijudicandisque, egeat, operae pretium mihi facturum videor, si ego quoque; — quanquam hypotheses principiaque nova in medium proferre nequeo — de menstruatione, et praesertim

de menstruatione parca, de qua anomalia pauci tantum auctores disseruerunt, — nonnulla dicam; — praecipue cum alii eorum, qui de menstruatione parca verba fecerunt, ejus in amenorrhoea tantum mentionem faciant, alii vero menstruationem parcam cum mensium retentione confundant, a qua illa tamen vario modo discedit.

Ceterum alia quoque est causa, cur potissimum de hoc mulierum morbo scribere mihi proposuerim. Prima enim praxis medica in Dorpatensi clinico therapeutico a me exercitata mihi puellae hac mensurationis anomalia laborantis copiam dedit observandae, nec postea mihi ruri, praxeos causa dimidium annum commoranti, casus defuerunt tractandi similes.

Quae igitur tempus atque occasio in rebus me urgentibus, mihi suppediaverunt, omnia studio et perscrutationi hujus morbi navavi. Itaque singula menstruationem parcam respicientia, non solum quae ipse observavi, sed etiam quae in autoribus inveniebam, colligere atque afferre mihi est in animo.

Aegrotā illa, quam in nosocomio Dorpatensi traxavi, — duodeviginti annorum, temperamento sanguineo praedita, per octo ibi menses versabatur. Affectiones ejus morbosae alternatim prodibant, et interdum cum tali pertinacia, ut vix remediis aptissime adhibitis cederent. Modo enim plethorae, modo congestionum variarum, modo erethismi phaenomena praevalabant. Tantum abfuit, ut tandem signa status depravati evanescerent, ut semper per breve tempus remissa, denuo vehementius redirent. Itaque

illa aegrotā non sanata clinicum reliquit. Et haec sola et una hujus anomaliae fuit species: quo patet, quam difficile sit, hoc functionum muliebrium vitium tollere, licet omnia artis auxilia contra illud in usum vocemus; immo non ignoramus, in nonnullis aliis casibus menstruationem parcam plane in menischesin transiisse. Unicum et supremum fortasse remedium fuisset connubium, cujus officiis abnormis diversorum systematum indoles mutari potest. Omnes igitur in hac menstruationis anomalia curanda medicamentorum ordines speciatim afferre atque explicare non omitam.

Antequam menstruationem parcam tracto, necesse esse mihi videtur, menstruationem ipsam et normalem quidem illustrari. Nam certi distinctique fines inter menstruationem normalem et menstruationem parcam constituendi sunt, cum utriusque symptomata congruant plura. — Nostra in cujusque mali curatione magnopere interesse debet dijudicare, quae statui sano, quae aegrotō sint attribuenda. Hoc enim modo facilius intelligemus, qualem menstruationem arbitremur parcam.

DE MENSTRUATIONE IN UNIVERSUM.

Definitio menstruationis.

Menstruatio (quae etiam menstrua (1), menses (2), catamenia (3), fluxus menstrualis (4), periodus menstrualis (5), purgatio menstrua (6), consuetudo menstrua (7), et tributum menstruum (8) nominatur.) — processus est physiologicus organismi muliebris typicus, quo ovula ovariorum maturescunt (9), et uterus tum non solum

- 1) Dav. Thomson. De menstruis. Edinb. 1765.
- 2) Quellengahr: de mensium fluxu. Berol. 1817.
- 3) Joan. Junkeri. Institut. physiolog. Hallae 1795.
- 4) Petr. Bourquet. de fluxu menstruali. Monspell. 1758.
- 5) Joan. Junkeri. Institut. physiolog. Hallae 1795.
- 6) Petr. Becher et Morand. non ergo ab uteri ejusque vasorum situ menstrua mulierum purgatio. Par. 1749.
- 7) J. Klarke en de mulierum consuetudine[m]enstr. Lugdan. 1765.
- 8) J. Locano: de menstruo foeminarum tributo Monspell. 1749.
- 9) Jgnatz Döllinger: Grundriß der Naturlehre des menschlichen Organismus, Bamberg 1805 p. 165. — Joh. Jörg: Handbuch der Krankheiten des Weibes. Leipzig 1831 p. 25. §. 23. — C. F. Burdach, Die Physiologie als Erfahrungswissenschaft mit Beiträgen v. Baer und Rathke. Leipzig 1826. 28. 30. I. Bd. p. 211.

periodice sanguinem excernit peculiarem, sed etiam et praecipue quidem ad conceptionem (10) atque graviditatem (11) paratur.

De aetate, qua menstruatio appareat.

Haec mulierum functio tam gravis., quae, quasi vicaria pro graviditate (12), nisum formativum manifestat extrorsum tendentem (13), atque naturam feminae genuinam designat, — quendam evolutionis organismi requirit gradum, qui pubertas dicitur. — Corpus muliebre tum vulgo citius accrescit, tela cellulosa ubique adaucta membra molliora reddit et rotundiora

- §. 171. periodische Zeitigung und Reifung des Fruchstoffs. — Schweighäuser. Sur quelques points de physiologie relatifs à la conception et l'économie organique du fœtus. Strasbourg 1812 p. 2.
- 10) Fr. Naegle: Erfahrungen und Abhandlungen aus dem Gebiete der Krankheiten des weiblichen Geschlechts. Mannheim 1812 p. 269. — Adolph Berthold: Lehrbuch der Physiologie II, Thl. Göttingen 1829 p. 648.
- 11) Joh. Freind. Emmenologia. Roterod. et Lugdan. 1711. p. 4.
- 12) Lenhossec. Institution. physiologiae. Viennae 1822 Vol. V. p. III. — Burdach. I. c. B. II, p. 136 §. 364: Wie wir die Menstruation als periodische Steigerung der weiblichen Zeugungsthätigkeit in der plastischen Sphäre erkannt haben, so können wir die Schwangerschaft als eine gesteigerte und verlängerte Menstruation betrachten.
- 13) Jg. Döllinger I. c.

(14); mammae antea planae exiguaeque turgescunt, mons veneris magis elevatus et axillae pube obducuntur; pelvis praecipue dilataitur (15), genitalia interna externaque magis excoluntur, et appetitus coeundi nunc expergiscitur (16); vox quoque mutatur. — Aetas, in qua haec efformationis phaenomena prima animadvertuntur, vulgo initium sumit intra annorum spatium duodecimi et sexti decimi. Attamen tempus pubertatis pro variis climatibus varium est. In regionibus calidioribus menstruatio jam septimo vel octavo (17), in septentrionalibus autem haud prius quam septimo decimo, vel vicesimo aetatis anno (18) conspicitur. Quatenus temperies aëris varia aliaeque potentiae externae in menstruationis ortum agant, infra inquiramus diffusius.

Adhuc commemoramus, non deesse exempla praecocis quasi pubertatis, sive menstrua-

- 14) Alf. Velpeau: *Traité élémentaire de l'art des accouchements* Tom. I. Par. 1829 p. 111.
- 15) John Burns, *Handbuch der Geburtshülfe mit Inbegriff der Weiber- und Kinderkrankheiten*, v. H. F. Kilian herausgegeben. Bonn 1834 pag. 159.
- 16) Elias v. Siebold: *Handbuch zur Erkenntniß und Heilung der Frauenkrankheiten* Thl. I. Francf. a. Main 1811 p. 34. — L. J. C. Mende: *die Krankheiten des Weibes nosologisch und therapeutisch bearbeitet*. I. Theil. Leipzig 1810 p. 33.
- 17) Junker l. c. p. 169 §. 124.
- 18) Velpeau l. c. p. 115. — Aug. Hoefler. *Dissertatio de catameniorum fluxu physiologia*. Lips. 1819 p. 9.

tionis in tenerae aetatis puellis, ita ut catamenia subinde vel statim a partu et a teneris veluti unguiculis, fluant (19). Nonnullarum tamen menstrualis fluxus, qui sic dicitur, ratio est ambigua.

Molimina ad menstruationem.

Phaenomena, quae periodum quamque menstrualementem antegrediuntur, molimina menstruationis nominantur. Primo pubertatis tempore frequentiora sunt, posterioribus autem periodis menstrualibus minorem numerum et moram tenent. Hi prodromi magis visui formativo sive processui interno, catamenia gignenti, quam sanguini menstruali prorupturo, attribuendi sunt, pariter ac phaenomena dentitionis non solum dentium eruptioni, sed potius universae capitis evolutioni sunt imputanda (20). Nonnulla molimina, hysterae instar procedunt (21). In eo autem, quod sanitatis status magis vel minus turbatur, partim puellarum constitutio, partim potentiarum externarum accusari potest natura. Nihilominus aliae, nec rarissime quidem, inveniuntur, quae nulla fere affectione laborent morbosa (22).

- 19) Albert. ab Hallero: *elementa physiologica*. Tom. VII. lib. 28 Sect. 3. v. 2. — Martin Schurig. *Parthenologia* p. 138.
- 20) Adolph Henke: *Entwicklung und Entwicklungskrankheiten des menschlichen Organismus*. Nürnberg 1814 p. 144.
- 21) J. Burns. l. c. p. 156.
- 22) Frd. Hildebrand: *Lehrbuch der Physiologie*.

Activitas vegetativa, pubertatis tempore ex sphaera individuali in genitalem transit (23). Quare systemata corripuntur varia. Sanguis turgescens (24) orgasmum et congestiones ad partes efficit diversas (25). Motus quoque febri-les exoriri possunt (26). Inspiratio fit difficilis, et puellae palpitatione cordis, nonnunquam pul-sationibus in variis regionibus (27), atque pulsu pleno, duro, undulato, frequenti vel inaequali laborant (28). Nonnunquam etiam epistaxis cietur (29). Caligine obscurantur oculi. Vertigo vel cephalalgia eas infestat, aut somnolentia pre-

Erlangen 1809 p. 417. — Jörg l. c. §. 25. p. 28.
— F. Magendie: Grundriss der Physiologie,
v. Heusinger übersetzt. Eisenach 1820. Thl. II.
p. 406.

- 23) L. Mende. l. c. Ausgabe von 1810. I. Theil
p. 35.
- 24) Ludow. Friedlander: Fundamenta doctri-
nae pathologicae. Lips. 1828 p. 126.
- 25) Henke. l. c. p. 125.
- 26) Chambon de Monteaux: Des maladies des
filles. Paris 1785. Tom I. p. 115. — Ad. Bert-
hold. l. c. p. 648. — Hoefler l. c. p. 00.
- 27) Joh. Dolaei: Encyclopaedia medicinae [theo-
retico-practicae. Francof. ad Moenum 1784
p. 179.
- 28) C. A. W. Berends: Vorlesungen über practi-
sche Arzneiwissenschaften. Berlin 1829. VI. B.
II. Abthl. p. 113.
- 29) Joann. Petr. Frank: De curandis hominum
morbis epitome praelectionibus acad. dicata.
Tom. VI. de amenorrhoea p. 14.

mit (30), et somnia horrida cruciant (31). Om-nino somnus turbatur. — Plerumque de corporis gravitate et lassitudine, praecipue extremitatum inferiorum queruntur. Pedes frigent; aures tin-niunt; sternutationes animadvertuntur insolitae (32). Spasmi quoque evenire possunt (33); — et sensorii functiones prohibentur (34). Lipo-thymia ipsa inde gignitur. — Puellae moerore et angore vexatae, solitudinem quaerere solent. Et tum, receptivitate universa adaucta, organis-mus magnetismo animali maxime patet (35).

Interea perturbationes abdominales, praeser-tim gastricae percipiuntur (36). Anorexia, nau-sea, gastrodynia, vomituritio, et vomitus ipse digestionem impediunt. Dolores abdominis, colica menstrualis appellati, nascuntur (37). Modo obstructio, modo diarrhoea, modo tenesmus (38) solus adest. Haemorrhoides in-

- 30) P. Frank. l. c. p. 19.
- 31) Anton Fischer: Die Krankheiten des schö-nen Geschlechts. I. Abthl. Dresden 1830 p. 23.
- 32) Joh. Gottfr. Brendelius: Praelectiones academic. Lips. 1794 p. 169.
- 33) Ernst Horn und Ad. Henke: Klinisches Taschenbuch. Berlin 1807 p. 272.
- 34) J. Burns. l. c. p. 159.
- 35) El. v. Siebold. l. c. — Ludwig Meiss-ner: Forschungen des 19ten Jahrhunderts im Gebiete der Geburtshülfe, der Frauen- und Kin-derkrankheiten. Leipzig. V. Thl. S. 23. 1833.
— Burdach l. c. B. I. p. 202.
- 36) J. Burns. l. c. p. 156.
- 37) Ad. Henke. l. c. p. 144.
- 38) J. Brendelius. l. c. p. 169.

ternae externaque (39), etsi rarissime, directione sanguinis ad pelvem infimam affluentis evolvuntur. — Nisus mingendi, vel stranguria urget (40). Urina missa spissior est et parca, atque aëri exposita facilius putrescit (41). — Pyralismus lenis quoque observatus est (42). — Sensus tensionis dolorificae circa regionem sacralem vulgo usque ad coxas et femora diffunditur (43), qui fortasse pendet e sanguinis in plexibus venosis accumulatione circum inferiorem medullae spinalis partem, quacum stagnationes infarctusque vasorum ac glandularum abdominalium congruunt (44). Genitalia ipsa, imprimis interna turgescunt. Uterus amplificatur, ejusque parietes tumescunt (45). Interna uteri superficies non amplius levis est, sed prominentibus vasorum turgescuntium finibus scabra fit, panno sericeo rubro siue holoserico (rothem Sammet) similis (46). — Transversale uteri orificium ex-

ternum nunc magis rotundam formam adaequat (47). Portio vaginalis uteri, cujus orificium antea fore in media pelvis apertura versatum, nunc sub eam paulo labitur, calidior et humidior digito explorante sentitur. — Et in primarum periodorum menstrualium prodromis nonnunquam latex mucosus, paululum cruentus (48) et flavo-ruber quidem (49), effluit ex uteri orificio. Vagina plus pituitae excernit quam antea.

Praeterea habitus puellarum in moliminum decursu perspicue mutatur. Facies modo pallens, modo rubet (50), nonnunquam turgida apparet. Orbiculis coeruleis circumdantur oculi (51), et palpebrae apud nonnullas oedematosae mane videntur (52). Et oculorum evanescit splendor. In facie vel in tegumento cutaneo universo pustulae (53) vel inflammationes erysipelatosae vel paronychiae nascuntur (54). Cu-

39) Jean Astruc. Traité des maladies des femmes. Paris 1783. Tom. I. p. 24.

40) l. c. p. 243.

41) Frd. Naegle. l. c. p. 273.

42) Berends. l. c. p. 213.

43) J. Burns. l. c. p. 156.

44) Carl Gustav Carus: Lehrbuch der Gynaecologie I. B. Leipzig 1828 p. 89 §. 119. — Burdach. l. c. B. I. p. 202. §. 164. Durch solche Congestion in den Beckengefäßen entsteht Schmerz und ein gewisses Gefühl von Ziehen in den Lenden.

45) Carus. l. c. p. 89 §. 120.

46) Joan. Frd. Osianders: dissertatio de fluxu

menstruo atque uteri prolapsu. Gotting. 1808 p. 16 §. 8. — Ad. Hempel: Einleitung in der Physiologie u. Pathologie d. menschl. Organism. Gotting. 1823 p. 472. §. 99.

47) Naegle l. c. p. 273.

48) Prochaska: Physiologie des Menschen. Wien 1820 p. 515. — J. Burns l. c. p. 156.

49) Velpeau. l. c. p. 116.

50) Fischer. l. c. p. 54.

51) Burdach. l. c. Tom. I. p. 203 §. 184.

52) P. Frank. l. c. p. 18.

53) Mende. l. c. p. 77 §. 66. — Hoefer. l. c. p. 11.

54) Carus l. c. p. 119 §. 83. — Alb. Halleri. Primae lineae physiologiae. Gotting. 1730 p. 467.

tis sudoribus interdum solvitur (55), et dispositio ad rheumatismum provocatur. Odorem peculiarem spargit perspiratio cutanea et exspiratio pulmonalis. — Collum amplius apparet, nec raro distensum videtur abdomen (56).

Haec omnia signa, quae primis periodis menstrualibus nonnullos perdurant dies, in insequentibus vero interdum non amplius occurrunt, alia in alia puella et periodo menstruali animadvertuntur. Auamen mutationes affectionesque genitalium et mammarum nunquam desunt.

Signa fluxus menstrualis.

Dum illa molimina, quae in primis catameniorum periodis apparent sola (57), (sine fluxu menstruali), in sequentibus aut intenduntur aut diminuuntur, ipse fluxus menstrualis; (quasi sanguinea illius processus periodici crisis, quo facultas concipiendi provocatur, vel jam exhausta in menstruali. quaque periodo restauratur in utero) (58) nunc provenit. — Habitus corporis supra commemoratus manet ac vix mutatur. — Mammis multo magis turgentibus lac nonnunquam excernitur. (59) Vox tempore fluxus menstrualis mutatur, et rauce sonat, at periodo menstruali peracta, clarior et fortior fit

55) Brendelius. l. c. §. 169.

56) Naegle. l. c. p. 274..

57) Velpeau. l. c. p. 126.

58) Naegle. l. c. p. 290.

59) Carus l. c. §. 120. p. 90.

(60). — Specifica perspiratio cutanea adaugetur, nec vero vina et cerevisiam ad novam fermentationem nec lac ad coagulationem movet, etc., ut veterum et recentiorum (61) scriptorum nonnulli putant. — Pica et malacia urgent puellam, cujus incitabilitas nonnunquam tam adaugetur, ut ipsam ad terrorem, iram vel tristitiam proclivem reddat (62). Externum uteri orificium rotundius per nonnullos dies paulum aperitur (63), et portio vaginalis, quae digito immisso inferior in pelvi invenitur (64), brevior est atque amplior. — Sanguis menstrualis guttatim excernitur et defluit, primo die minus coloratus, striis interdum rubris commixtus (65), et limpidior est, secundo rubellus, atque tertio fuscus est et largissimus; quartus dies secundo similis, quintus primo; hoc ultimo autem sanguini plus muci admixtum est (66). Genitalia internorum turgor et calor minor, quam ineunte periodo menstruali, fit.

Quantitas et qualitas sanguinis menstrualis sicut mora ejus fluxus pro variis conditionibus

60) Mende l. c. p. 133.

61) Velpeau. l. c. p. 118. — Curt Sprengel; Institutiones physiologicae. Tom. II. lib. 3. §. 517.

62) Jonath. Brown. Ueber Onanie, Beischlaf u. Menstruation. Leipzig 1831 p. 239.

63) Hempel l. c. p. 472 §. 96.

64) Hempel l. c.

65) Hoefel l. c. p. 111.

66) Velpeau l. c. p. 119.

internis externisque variant, quippo quae pendant e constitutione, aetate, vitae genere et climate. Quo juniores puellae sunt, eo minus emittunt sanguinis, nonnunquam tantum 2 vel 5 uncias (67). Intra vicesimum et tricesimum aetatis annum summa evacuatnr sanguinis menstrualis copia, et quidem 8 vel 10, vel 12, vel plurum unciarum (68), praecipue apud puellas constitutionis irritabilis, temperamentum sanguinei vel cholericum (69), et quae saltatione nimia, alimentis calefacientibus, libris romanensibus etc. utuntur, vel vitam in regionibus tropicis agunt, ubi omnino sanguinis impetus ad organismi peripheriam intenditur. Eademque conditiones etiam moram fluxus menstrualis vel longiorem vel breviorum reddunt. In aliis puellis fluxus menstrualis tantum tres dies, in aliis vero 4 vel 7 vel 8 perdurat (70); nec corpus hac sanguinis jactura tam exhauritur, quam pari sanguinis ex alia corporis parte profluentis quantitate. — Fluxum sanguinis menstrualis in medio suo decursu nonnunquam intermittere dicunt (71).

67) Hoefer. l. c. p. 13. — Berthold. l. c. p. 849. §. 698.

68) Mende. Ausgabe v. 1810. l. c. p. 34. — Hoefer. l. c. — Berthold. l. c.

69) Richerand: nouveaux elements de Physiologie. Tom. II. Paris 1825 p. 550: les femmes, qui ont beaucoup d'embonpoint, sont en general peu reglees, tandis que les femmes maigres et nerveuses le sont pendant plusieurs jours et perdent a chaque époque une quantité considerable de sang.

70) Jörg. l. c. p. 29 §. 27.

71) Astruc. l. c. p. 23.

Illustr. Berends contendit, eum per nonnullas cessare horas, molestiisque renovatis decrescen- que quantitate redire (72). Celeberrimus noster Rathke et clarissimus Bertholdus (73) dicunt: quarto menstrualis cujusque periodi fluxum catameniorum in mulieribus sistere robustis, quinto vero ac magis quidem sub lenis biennorrhoeae specie denuo reverti.

Quod ad qualitatem sanguinis menstrualis attinet, annotandum est: eum venoso similem (74), ac colore esse fusco, qualem peritissimus ipse Osiander (75) supremis cujusque periodi menstrualis diebus effluentem vidit. Hic sanguis, mucos fortasse admixto spissior (76), omni fere fibrina caret (77), ideoque non coagulatur, (ut sanguis foetalis) (78). — Contra alii affirmant, se sanguinem menstrualement in nonnullis casibus coagulatum vidisse (79). E linteis

72) Berends. l. c. p. 114.

73) Berthold. l. c. p. 849.

74) F. Magendie. l. c. p. 407: manchmal ganz das Ansehen des venösen Blutes.

75) Osiander: Annalen der Entbindungslehre. Tübingen. 1815. Tom. I. p. 176.

76) Hoefer l. c. p. 16.

77) Lavagna: Brugnats giornale di fisica 1817 p. 394 vide in Meissner. l. c. Bd. p. 34. — Merckels deutsches Archiv für die Physiologie. Halle. 1818. Vol. IV. Heft 1. S. 151.

78) Carus l. c. p. 93 §. 125.

79) Velpeau. l. c. p. 118: On le voit souvent sortir en caillots chez quelques femmes, qui marchent après être restées plusieurs heures assises ou couchées. — Mauriceau: des maladies des femmes grosses et accouchées. Lib. I. Cap. 10. Paris 1695.

facile eluitur (80), porro nihil olet (81), nisi fortasse odorem muci vaginalis edat. Carbone vero abundat, cujus copia majore mulierum chylicatione adaugetur (82), quia fortasse non satis minoribus feminarum pulmonibus eliminatur. Hoc in respectu uterus quasi auxiliarium praebet respirationis organon.

Typus menstruationis periodicus.

Phaenomenorum series, quam nobis prodromi et ipse fluxus menstrualis offerunt, post certum tempus, sc. post quodque quatuor hebdomadum spatium, sive post singulos menses lunares reiteratur. Apud nonnullas puellas fluxus menstrualis fere semper eodem die, vel etiam eadem unius cujusque mensis lunaris hora redire solet (83). — Autamen periodorum menstrualium intervallum apud omnes non idem esse animadvertimus. In aliis post duas aut tres hebdomades (84), in aliis post quinque vel sex (85), nunquam autem prius revenit. Non du-

80) Meissner. l. c. V. Thl. p. 36.

81) Jörg. l. c. p. 30 §. 27.

82) Meissner. l. c. p. 38. — Burdach. l. c. p. 106.

83) J. H. F. Autenrieth: über die Verschiedenheit beider Geschlechter und ihrer Zeugungsorgane in Reils Archiv. VII. Bd. S. 1. — Burdach l. c. p. 104.

84) Halleri praelectiones Tom. V. pars II. p. 68.

84) F. Magendie l. c. Thl. II. p. 406.

85) Astruc. l. c. p. 22.

bium est, quin constitutio, aëris temperies, climatis indoles, aliaeque potentiae externae in periodorum menstrualium reditum aut maturiorem aut tardiozem agunt, pariter atque in sanguinis menstrualis copiam, ejusque fluxus moram. Quam ob rem in regionibus septentrionalibus intervalla periodorum majora sunt, ut v. c. in Lapponia, ubi catamenia aestivo tantum tempore apparere, eorumque intervalla multo longiora esse, dicuntur (86).

Cessatio menstruationis.

Menstruationis tributum fere per triginta annos naturae penditur, — ergo circiter ad quadagesimum quintum annum. Viribus nervorum, qui vegetationi animali, praecipueque reproductivae systematis genitalium functioni praesunt, nunc exhaustis, collapsus organismi muliebri ingruit, decrepeditas nominatus. Anni inter quadagesimum et quinquagesimum aetatis, climacterici sive critici dicuntur, quia in iis mulier ex summa vitae activitate, suoque maximo in societate humana pretio descendit (87). Eo maturius menstruatio disparet, quo maturius in juventute apparuit, et quo magis vires ni-

86) John Burns. Ausgabe v. 1827. l. c. p. 247. — Flor. Lappon. a Linnaeo p. 324. — Richerand. l. c. p. 553. — Burdach. Tom. I. p. 206 §. 166.

87) Astruc. l. c. p. 22. — Jörg. l. c. p. 61 §. 55. — J. Burns. l. c. p. 185.

mio coitu, frequentibus partibus (88), lochiis diuturnis, lactatione valde continuata, aliisque succorum jacturis fractae sunt (89). Sic quoque in regionibus tropicis decrepitas feminarum jam tricesimo anno animadvertitur (90). Tunc quaque in periodo menstruali catamenia parcius fluunt, aut nonnullis periodis intermissis, denuo proveniunt, donec plane silent (91). — In aliis casibus periodi postremae menstruales a prioribus distinguuntur metrorrhagia frequenti (92). Haec menstruationis cessantis ratio dimidium annum usque ad totum perdurat. Menstruatione sublata ceterae quoque jacent functiones genitales. Tunc mulier nec amplius concipit, nec ad uterum gerendum nec ad infantes lactandos valet. Immo totus ejus habitus in deteriorem redigitur statum. Corporis forma paene turpisfit. Nam aliae marcescunt, aliae vero obesantur (93). Facies pal-

88) W. Smellie: Theoretische u. praktische Abhandlung der Hebammenkunst v. Zeiber übersetzt. Altenburg 1755 p. 107.

89) Horn und Henke. kl. Taschenb. l. c. p. 305.

90) l. c. p. 304.

91) Brendelius. l. c. p. 168. — Burns. l. c. p. 184.

92) Frd. Hoffmanni medicina consultatoria. Halle 1723. Tom. V. p. 235. — Johann Chr. Starke: Handbuch zur Kenntniss und Heilung innerer Krankheiten des menschlichen Körpers II. Thl. Jena 1800 p. 530. — Berends l. c. p. 187.

93) Freind. l. c. p. 58.

let, colorem griseum induit, et postea rugis obducitur. — Mammae collabuntur ac marcescunt (94). Inprimis mutantur genitalia, quorum turgor et calor diminuitur. Labia pudendi externa sunt flacca; nymphae tantum vaginae introitum claudunt (95). Uteri ambitus diminuitur, parenchymaque ejus induratur, — et cachexiis accedentibus degenerari potest (96). Pari modo nonnunquam ovaria atque mammae afficiuntur. Scirrhus et carcinoma uteri ac mammarum, mala hydropica, steatomata, etc. uteri ovariorumque exoriuntur non raro (97). — Observantur congestiones ad caput et pectus (98). Stagnationes abdominales (praesertim venae portae) ad haemorrhoides et arthritidem opportunitatem proferunt (99). — Turbationes gastricae atque affectiones spasmodicae non desunt. Nonnullae vero mulieres nequaquam molestias atque mala ejusmodi patiuntur (100) Annis climactericis fauste, et sine ulla affectione morbosa praeterlapsis, mulieres multo rarius morbis obnoxiae sunt, et validiore sanitate, quam antea gaudent. In universum plus feminarum quam virorum ad senectutem pervenit.

94) Caroli Musitanni: Weiber- und Kinderkrankheiten. Leipzig 1743 p. 187.

95) Jörg l. c. p. 36 §. 31.

96) Horn und Henke: kl. Taschenbuch l. c. p. 305.

97) Hoefer: l. c. p. 17.

98) Burdach: l. c. III. Bd. p. 396 §. 585.

99) Carus: l. c. §. 127 p. 95.

100) Henke und Horn: l. c. p. 306.

Nonnunquam metrorrhagiae in mulieribus 70 vel 80 annos natis, exortae sunt, quae non conamen ad menstruationem renovandam, sed potius statum pathologicum manifestabant. Nonnunquam enim lethales factae sunt (101).

Conditiones physiologicae, quibus menstruatio tollitur.

Praeter decrepitudinem sunt conditiones corporis muliebris physiologicae commemorandae, quae menstruationem jam ante annos climactericos, intra quoddam temporis spatium tollunt. Hae sunt graviditas et lactatio. In graviditate sanguis antea ad excretionem menstruaalem destinatus, foetui nutriendo adducitur. Tempore lactationis illa sanguinis copia mammas ad lac praeparandum affluit. Nihilominus plures celeberrimi medicorum observarunt foeminas praegnantas et lactantes, quae tamen adhuc menstruatione fungerentur (102). — Primis graviditatis mensibus

fluxus menstrualis typo periodico adhuc vigente, vel ex utero elici potest, si velamenta ovuli non satis uteri superficiei internae adhaereant, et passim disjuncta sint (103), vel e vagina, ubi sanguis vicario modo excernitur, ut ex aliis partibus remotioribus, e. g. papillis mammarum, auribus etc. (104). — Ill. Jörg vel exemplum mulieris cujusdam offert, quae solum in statu gravido menstruata sit (105). Hoc in casu vasorum fortasse irritabilitas uterinorum, non respondebat uteri nervorum sensibilitati et receptivitati extra graviditatis tempus. Et in mulieribus plethoricis et succiplenis accidere potest, ut apud eas secretio lactis non ad antagonismum sufficiat, qui sanguinem ab utero, cujus vis excernendi praevalet periodica, derivet, et functionem supprimat menstruaalem.

Effectus menstruationis.

Constat, uterum primis post fluxum menstruaalem diebus, coitu exercito, facillime concipere (106). Ergo statuamus necesse est,

101) Jörg: l. c. p. 36 §. 31. — D. W. Conzbruch: Physiologisches Taschenbuch. Leipzig 1808 §. 379.

102) Velpeau: l. c. p. 113. — Dit. Rob. Gooch: über einige der wichtigsten Krankheiten, die den Frauen eigenthümlich sind. Weimar. 1830 p. 147. — Berthold: l. c. p. 844. — Jörg: l. c. §. 38 p. 32. — Burdach: B. II. p. 87 §. 346. — Albert. ab Hallero: Elementa physiologiae corpor. humani. Lausanne 1757. Vol. VIII. p. 182 p. 113.

103) Jörg: l. c. — Höfer: l. c. p. 19.

104) Berthold: l. c. p. 844. — Hildebrand: l. c. p. 416.

105) Jörg: l. c. Dictionnaire des sciences medicales. Paris 1820. V. XXXII. p. 377 et 386 Obs. de Mr. Maygrier.

106) Gallenus de Semine: lib. I. — Nikolas Venette, de la generation de l'homme, Bologne 1696 pars III. Cap. IV. p. 422. — Storchus Pelargi. Gothae 1748. Pars III. p. 17—30.

facultatem concipiendi semper in unaquaque periodo menstruali renovari. Nonnullae vero inveniuntur mulieres, quae quamvis steriles esse videantur, tamen fluxu menstruali adhuc morante, praecipue sub ejus finem concipiant (107).

Quamvis omnes mulieres, dum non menstruantur, non concipiunt, nonnullae tamen observatae sunt, quae menstruatione carentes, conceperint et gravidae factae sint (108). Exemplum nobis praebet mulier supra commemoratae, et nonnullae aliae (109). — Praeterea non ignoramus, mulieres lactantes nonnunquam concipere, quod uteri incitabilitatem praevalemtem probat (110). — Hoc in respectu non alienum

— J. Freind: Emmenologia p. 43. — Schurig: Syllepsologia, Dresden 1731 p. 120.

107) Aristoteles: historia animal. Lib. VII. Cap. 2. — Mauriceau: Observations sur la grossesse et l'accouchement, Paris 1695 Obs. 676. — M. Dionis: Traité general des accouchements, Bruxelles 1747 p. 64.

108) Chr. Gottl. Ludewig: institutiones pathologicae p. 121. Lips. 1752. Sunt feminae, sed rariores illae, robustae de reliquo, et optima sanitate gaudentes, quae catamenia nunquam expertae, foetum tamen in utero gerunt, cumque sanum et vegetum deinde excludunt.

109) Jos. Marie Vigaroux: maladies des femmes. Tom. I. Paris 1808 p. 165. — F. Magendie: l. c. p. 409. — Jörg: l. c. — Mende, 1831 l. c. p. 53 S. 51.

110) Stein: Dissertat. inauguralis de signis gravidar. aestimatione. Gotting. 1760.

esse videtur, sententiae cl. Roedereri mentionem facere (111): Inniores autem aliquas, antequam menstratae sint, concipere, non est, quod miremur. Si quidem non adeo stricte requiritur, ut menstrua semel vel pluries apparuerint, sed sufficit ad concipiendi facultatem, jam adesse dispositionem ad menstrua, uterum esse spongiosum, et nisum illum adesse qui menstrua primum erumpentia praecedere solet; id quod quod exemplis illarum nimis fertilium illustratur, quae vix peracto puerperio denuo durante adhuc lactationis stadio concipiunt, antequam menstrua erumpunt, ideoque in perpetua quasi graviditate versantes, hanc excretionem impediunt.

Ceterum uterus primis periodis menstrualibus ad graviditatem absolvendam evolvitur et praeparatur,

Aetiologia menstruationis.

Proxima phaenomenorum menstruationis causa nititur vi vitali et incitatione ovariorum uterique adaucta; causa vero remota nisus est formativus, cui omnes alios evolutionis processus et gradus, itaque pubertatem quoque attribuimus. Hoc nisu formativo organa pelvis in aetate evolvuntur juvenili et genitalium activitas cietur, cujus signum periodicum est

111) Roedereri: Opuscul. Tom. I. Pars II. p. 382.

menstruatio. — Consensu et antagonismo inter genitalia ceteraque organa variae oriuntur affectiones, quae fluxum menstrualementem anegrediuntur (112). Sanguine menstruali evacuato aequilibrium restituitur systematum diversorum.

Illa genitalium internorum irritatione affluxus sanguinis et vis excernendi intenduntur in utero. Plethora localis in utero profertur (113), quae saepius reproductioni adauctae atque plethorae universali respondet; illique excretioni favet menstruali (114). Autamen non semper id statuere possumus. Nam mulieres reperiuntur, quae, quamvis omnibus plethorae universalis vel localis careant signis, nihilominus menstruantur (115). Inde tantum congestio ad uterum, ejusque consuetudo conjici potest in nonnullis casibus. Quin etiam Regner de Graaf (116) contendit, se in cadaveribus mulierum menstruationis periodo mortuarum non plus invenisse sanguinis uterini, quam in aliis, quae menstruationis tempus peregerint.

112) Mende: Ausgabe von 1810 l. c. p. 35.

113) Richerand: l. c. p. 550.

114) Siebold: l. c. p. 30.

115) Carl Heinr. Meyer: Grundriss der Physiologie des menschlichen Körpers. Berlin 1805 §. 426. — Diemerbroecius: Anatomie, lib. I. Cap. 25. — Krause: de aetiologia fluxus menstrualis §. IV: Menstruatio non pendet a plethora universali. Haec enim plethora univ. nunquam menstruum cursum solitum impedit, qui restituitur nisi sanguis prius per venam secutam missus fuerit.

116) Tractatus de organis mulierum. cap. IX.

Fons menstrualis sanguinis proximus ergo ipse est uterus. Nam non solum de fundo uteri, sed etiam de tota superficie interna (117), ejusque ostio interno (118) sanguis menstrualis destillat. Negare tamen nequimus sanguinem in nonnullis casibus excerni collo uteri et portione vaginali (119); quin etiam partem vaginae superiorem hujus functionis participem fieri posse, si uterus omnino deest vel vitiiis organicis vel graviditate occluditur (120). — Quae vasa uterina sanguinem menstrualementem suppeditant, adhuc lis est sub iudice. — Alii ponunt, hunc sanguinem esse venosum, quod quidem ex ejus colore judicant, et hi sanguinem menstrualementem cum sanguine haemorrhoidum et lochiorum comparant (121).

117) Prochaska: l. c. p. 517. — Mauriceau: l. c. lib. I. cap. 10. trouva dans la dissection d'une femme pendue dans le temps de ses menstrues, toute la cavité du fond de la matrice enduite de petits grumeaux du sang caillé, les vaisseaux et les veines plus gros que ceux de son col et tous pleins de sang caillé vers les orifices, qui se degorgoient dans le fond de la matrice.

118) Alb. Halleri: primae lineae physiologiae. Gotting. 1780 p. 467.

119) Consbruch: l. c.). 387. — Frd. Autenrieth: Handbuch der empirischen Physiologie. H. B. Tübingen 1802 §. 649.

120) Meyer: l. c. §. 424. — Hildebrand: l. c. p. 415.

121) Prochaska. l. c. p. 517. — Carus. l. c. p. 94 §. 126. — Oslander: Klinische Annalen

Dicunt quoque, sanguinem, qui vice menstruorum ex aliis partibus profluat, sanguini venoso similem esse. Alii vero arterias uterinas fluxui menstruali praeesse, contendunt, quae omnino cuique secretioni alimentum praebeant (122).

Nos dumtaxat eis (123) assentire malumus, qui opinantur, vasa uteri capillaria, quae in omnibus aliis quoque secretionibus agant, sanguinis menstrualis esse colatoria: sanguinem igitur menstruaalem vasorum capillarium exhalationis esse productum.

Adhuc quaerendum est, cur menstruatio typum mensis lunaris observet? Causae hujus typi lunae viribus est attribuenda? Quod quidem alii auctores affirmant (124), alii vero negant.

der Entbindungslehranstalt zu Göttingen. I. B. p. 175. — Höfer l. c. p. 21.

- 122) Hildebrand l. c. p. 415. — J. Burns l. c. p. 57. — Joh. de Gorter: *Medicinae compendium in usum exercitationis domesticae* p. 1. Francof. et Lips. 1749. Tritt. 33. — Blumenbach, *Institut. physiolog.* p. 487. — Magendie l. c. p. 407.
- 123) Burdach l. c. Thl. I. p. 204 §. 265. — Freind l. c. p. 30. — C. A. W. Berends l. c. p. 112. — Jörg l. c. §. 28 p. 32.
- 124) R. Mead, *Oper medic.* Tom. II. p. 48. Gotting. 1748. — Dietr. Georg. Kieser: *System der Medicin.* Halle 1817 p. 688. — Aug. Joh. Testa, *Ueber die periodischen Veränderungen und Erscheinungen im kranken und gesunden Zustand des menschlichen Körpers.* Leipzig 1790. p. 207. 212.

Nos quidem non dubitamus, quin metrorrhagiae (125) et fluxus haemorrhoidalis (126), nonnunquam typum lunarem sequantur, et plures morbi, praecipue nervosi, quasi certis lunae phasibus obnoxii sint. — Attamen nonnullorum veterum atque recentium sententiae accedere nequimus, quae fert: plerasque feminas juniores sub novam lunam, proveciores vero aetate sub supremam lunae phasin menstruari (127). — Nam experientia hujus temporis nos non docet, omnes mulieres eisdem mensis lunaris diebus, menstruationis tributum naturae solvere. Ideo putandum est, harmoniam, quae inter typum menstruationis periodicum et lunae intercedat cursum, potius fortuitam esse.

125) J. Chr. Reil. *Ueber die Erkenntnis u. Cur der Fieber.* III. B. p. 318. Halle 1805.

126) Kieser l. c. — Jörg l. c. §. 29. p. 32. — Freind l. c. p. 63.

127) Siebold l. c. §. 33. — Fr. B. Osiander, *Handbuch der Entbindungskunst.* I. Thl. II. Abth. Tübingen 1818 p. 268. — Carus l. c. p. 92 §. 124. — Berends l. c. p. 112. — K. Chr. Wolfahrt, *Nosologische Therapie.* Berlin 1826 §. 162: Immer trifft man sicher bei dem größten Theil des weiblichen Geschlechts die Menstruation vorzugsweise um die Vollmondszeit sich einstellen. — Junker l. c. p. 170. — Joh. Dolaei l. c. p. 877: luna vetus vetulas, Juniores nova purgat.

Hac expositione menstruationis physiologica uberius ablata, ad illam catameniorum transitus anomaliam, quae ab aliis menstruationis vitiis, et nominatim a mensibus suppressis discrepat; ac frequentius etiam accidit ut menstruatio parca fere menstruationem normalem aequet.

DE MENSTRUATIONE PARCA.

DE MENSTRUATIONE PARCA.

Definitio menstruationis parcae.

Menstruatio parca est processus uteri morbosus, quo sanguinis menstrualis excernendi copia neque sanguificationi neque totius organismi sanguinis quantitati respondet, et harmonia et functionum aliarum integritas laesae sunt. Aequilibrium inter reproductionem organismi universam, et vasorum genitalium activitatem est sublatum.

Menstruatio parca ad menstruationem incompletam est numeranda (128). Pro causis et symptomatibus etiam partim cum dysmenorrhoea (129), partim cum menstruatione rara congruit (130).

128) Carus l. c. §. 170 p. 125.

129) J. Burns l. c. p. 173.

130) E. v. Siebold l. c. §. 500. — J. Astruc, l. c. p. 27.

De menstruationis parcae ratione et physiologica et pathologica.

Non possumus, quin ejus menstruationis parcae mentionem faciamus, quae non status morbosus, sed potius status sani est signum. Quantitas menstrualis sanguinis, a singulis feminis evacuandi, non est certae mensurae, quam in universum omnibus constituere possumus. Eadem copia in alia parca, in alia larga esse potest. — Dum functiones et synaesthesiae non infestantur, menstruatio parca est physiologica (131).

Si vero affectiones morbosae menstruationem parcam antecedunt, vel eam, aut primariae aut secundariae comitantur, menstruatio parca est pathologica.

De signis menstruationis parcae.

Signa morbosa, quae ante fluxum menstrualementem parcam, et in ejus mora observamus, peculiaria, atque similia sunt moliminibus ad menstruationem vel etiam symptomatibus menstruationis suppressae: Animadvertimus lassitudinem et corporis gravedinem (132), praecipue extremitatum. Regio scrobiculi cordis tenditur, atque quasi laceratur (133). Respiratio acceleratur, cor palpitat, pul-

131) Jörg l. c. p. 145 §. 14r.

132) Fischer l. c. p. 86.

133) Mende edit. 1831 p. 183 §. 153.

sus modo debilis et tardus (134), modo subdurus et celer, modo durus et plenus (135). Omnino erethismus vasorum elucet. Pectus asthma congestivo vel spasmodico (136) opprimitur. Anxietas aegrotam vexat. Vertigo eam corripit (137). Aegrotata cephalalgia laborans, in tristitiam cadit. Appetitus ciborum jacet, contra nausea et vomitus eam urgent, tormina oriuntur, et abdomen inflatur (138). Alvus tarda fit, et urina turbida et parca mittitur. Quamquam saepius totum calet corpus, extremitates tamen, praesertim inferiores frigescunt. — Donec sanguis menstrualis excrenatur, illae molestiae intenduntur, et dolores varii (139), praecipue vero in regione sacrali et in infima pelvi (ut in menstruatione dolorifica) percipiuntur. Plethora localis vel universalis nonnunquam evolvitur, quae vario modo organismum infestat (140). Interdum excretiones sanguinis ex aliis partibus vicariae proferuntur. Epistaxis, haemoptysis, haematemesis, atque haemorrhoides, (atque, rarissime quidem, sudores

-
- 134) Freind: l. c. p. 132 hist. aegrotae.
 135) Fischer l. c.
 136) Frd. Hoffmann med. consultator. Tom. XI. p. 313.
 137) Mende l. c.
 138) Siebold l. c. §. 300. — Joh. Chr. Starcke. Handbuch zur Erkenntniß und Heilung innerer Krankheiten. Jena 1800 p. 520.
 139) Mende ed. 1810 l. c. p. 75.
 140) Jörg l. c. p. 144 §. 142. — Fischer l. c.

sanguinei?) conspiciuntur (141). — Fluxus menstrualis interim erumpens unum usque ad tres dies perdurat, in aliis casibus nonnullas tantum horas; tum evanescit; altero vero die denovo revertitur ac pedetentim usque ad tertium diem decrescit (142). — Menstruatio parca, vel typum mensis lunaris observat, vel redit quinta aut sexta quaque hebdomade (143), interdum intervalla periodorum longiora sunt.

Copia sanguinis menstrualis certo temporis spatio excreti, est minor, quam apud aliam menstruatione rite fungemur. — Singulae guttulae lentissime destillant nonnunquam sub doloribus in infima pelvi et regione sacrali crescentibus. Turgor et calor genitalium internum minor est. — Sanguis hoc modo excretus non solum quantitate sed etiam qualitate normali caret, minus carbonis continet, non tam fuscus, sed clarior, limpidior, magis sero similis, et cum muco permixtus est (144). — Fluxus menstrualis tandem in blennorrhoeam plerumque abit. In aliis casibus fluor albus hic benignus in intervallis periodorum quoque perdurat (145). — Quaque menstruationis parcae periodo cessante, multae quoque silent molestiae cum ea junctae, nec prius apparent, quam in periodo menstrualis insequente.

-
- 141) Mende. edit. 1831 l. c. p. 186. §. 153.
 142) Berends l. c.
 143) Astruc l. c. p. 22.
 144) Fischer l. c.
 145) Mende. edit. 1810 l. c. p. 75. — Frd. Hoffmann: med. consult. Tom. XI. p. 396.

Saepe vero morbosae affectiones in intervallis menstruationis parcae morantur. Inprimis turbaiones continuantur systematis nervosi et irritabilis. Congestiones ad caput vel ad pectus nascuntur (146). Cephalagia et dolores pectoris, modo indolis congestivae modo rheumaticae, cruciant aegrotam. Omnino evolvitur dispositio ad mala rheumatica (147). Plethora et sthenia praevaletibus illae congestiones facile in acutas vel chronicas abire possunt inflammationes. Pleuritis, pneumonia, carditis (148), etiam phthisis pulmonalis, praesentim dyscrasia scrophulosa accedente gigni potest (149). Orgasmus vasorum favet proclivitati ad febres inflammatorias. — Haec mala menstruatione parca provocata, redeunte ejus periodo non mitigantur, atque ita praeponderare possunt, ut non solum menstruationem parciolem reddant, sed eam paulatim etiam omnino suppriment.

Ratio symptomatum in fluxu menstruali parco, ejusque intervallis ita variat, ut habitus corporis, pro constitutione aegrotae et causis hujus anomaliae internis et externis.

146) Fischer l. c. p. 66.

147) Richter: specielle Therapie II. Band 1817 p. 18.

148) C. W. Hufeland: III. Jahresbericht des königlichen polyklinischen Instituts von 1812. Berlin 1814 p. 11.

149) Oslander: Entwicklungskrankheiten in den Blüthenjahren des weiblichen Geschlechts. Tübingen 1820 II. Thl. p. 141.

Nec in singulo quoque casu totam phaenomenorum seriem conspicimus, sed alias aliter se habent ae grotae. Modo affectiones plethoricae et congestivae, modo nervosae praevalet. Si vasorum activitas exhauritur, sensibilitas manifestatur adaucta.

Contra monendum est, ne symptomata, quae e menstruationis parcae causis pendent, effectum fluxus menstrualis parci auribamus.

Non raro autem in menstruatione parca nobis aliud occurrit malum. Haec est facultas concipiendi diminuta (150). Secundum ea, quae supra de menstruationis normalis effectu dicta sunt, non miramur, processu menstruali non rite peracto, uteri facultatem concipiendi non sufficenter servari. Nam uteri vis vitalis aut torpore languet, aut diversis laeditur affectionibus localibus vel universis.

De menstruationis parcae aetiologia.

Causae menstruationis parcae pariter atque ejus phaenomena, multiplices sunt; modo enim universales, modo topicae sunt; indoles causarum dynamica, organica vel mechanica esse potest. In causis dynamicis magis praevalet asthenia quam hypersthenia; ad illam non solum genus vitae hujus aevi, sed etiam dispositio hereditaria confert (151).

150) Frd. Hoffmann: l. c. Tom. XII. p. 108.

— Burns l. c. p. 171.

151) Henke und Horn: klin. Taschenbuch l. c. p. 281.

Causae locales cum universalibus saepissime in nexu versantur diverso.

Causae menstruationis parcae physiologicae.

Menstruatio parca physiologica aut reproductione et haematosi, aut incitabilitate nititur minore. Invenimus igitur menstruationem parcam physiologicam apud mulieres debilioris et tenerioris constitutionis, apud revalentes et morbis gravissimis (152), obesas (153) et phlegmaticas, atque apud gravidas in rarissimis quidem casibus (154). — Viragium quoque non obliviscendum est; quae quamquam genitalia parum evoluta sunt, secunda tamen gaudent valetudine (155). — Praeterea menstruatio parca apud feminas, quae corpus suum rudibus laboribus fatigant, atque valde sudant (ut v. c. messis tempore (156), vel quae in regionibus septentrionalibus vitam agunt (157), — normae respondet physiologicae. — Aetate proveciore, post quadragesimum annum

152) Carus l. c. p. 128 §. 173.

153) Joh. Hieronymus Pulverini: med pract. Lugd. Batav. 1749 p. 689. — Hippocrates: de morbis mulierum 1, 15: tamquam obesitatis signum est, si infra triduum consistit purgatio menstrualis.

154) Carus l. c. — Siebold: l. c. §. 30.

155) Berends: l. c. p. 169.

156) Meissner: l. c. p. 43.

157) Burns: l. c. p. 247. — Hippocrats de ae-

menstruatio plerumque (ut supra jam de cessatione mensium diximus) diminuitur (158), quamquam nec sanguificatio nec sanguinis copia coeretur. Nam ovariorum et uteri (quae quidem organa dynamice et organice mutantur) activitas productiva decrescit, vi vegetativa ad alias partes tantum adhuc tendente.

Causae menstruationis parcae pathologicae.

I. Causae universales.

Illi sunt multi morbi chronici, qui incitabilitatem et reproductivitatem corporis, nec non genitalium labefactant. Quo diutius morantur, vel quo saepius redeunt, eo facilius nonnunquam vitia genitalium organica gignunt; in primis id spectat ad dyscrasias, organismum muliebrem jam ante pubertatis tempus vel in ejus initio infestantes.

Morbi acuti, vel aequilibrio functionem sublato, vel repentina succorum jactura activitatem uterinam prohibent aut debilitant. — Itaque videmus menstruationem parcam tanquam symptoma sympathicum in scrophulosis torpida, in syphilitide inveterata, hydrargyrosi,

re, 48 paucitatem menstruationis in septentrionalibus esse popularem.

158) Brendelius: l. c. p. 160. — P. Frank: l. c. p. 31.

chlorosi (159) statu hectico, (in tabe), malis hydropticis, et in hysteria (160) apparere. — Ita in febribus quoque variis, quarum phaenomena nec vehementiora sunt, nec vires plane prosterunt, menstrua parcius fluunt; nosmet ipsi id in decursu typhi contagiosi, febris petechialis nervosae, et febris rheumaticae, observavimus.

II. Causae locales menstruationis parcae pathologicae.

1) Causae locales extra genitalium systema., praecipue constant in morbis, qui aut affluxum sanguinis ad aliquam partem, aut succorum jacturam ex aliquo organo proferunt, atque antagonismi sanguinem et vim nervorum a genitalibus derivant. — Ad eos pertinent mala acuta et chronica: ut congestiones ad caput et ad pectus, plethora venoso — abdominalis, inflammationes singulorum organorum, et tumores glandularum abdominalium (quibus congestiones ad alias partes, haemorrhagiae vicariae, aut mala nervosa nascuntur (161); vomitus cruentus, haemoptysis (162) et epistaxis nimia, quibus copia sanguinis vasorumque activitas minuitur, et menstruatio quoque parca reddi potest. Pariter agunt in menstruationem pyalismus,

159) Oslander. Entwicklungskrankheiten I. c. p. 320. — Astruc I. c. p. 127.

160) J. Brendelius: I. c. p. 396.

161) Carus: I. c. p. 129 §. 147.

162) Carus I. c. §. 171.

diarrhoea chronica, fluor albus benignus, vulnera, exulcerationes (163) atque exanthemata chronica (164). In phthisi pulmonali non raro, jam primis in stadiis menstrualis fluxus apparet parvus (165).

2) Causae locales menstruationis parcae in systemate genitalium, aut dynamicae sunt, aut organicae, aut mechanicae.

a) causae dynamicae, quae afferuntur ovariorum atque uteri evolutione organice et dynamicè incompleta (166). Primo pubertatis tempore nervi genitalium nec satis exculti sunt, nec tali vi vitali et incitabilitate gaudent, ut functioni uteri rite praesint. Nisus productivus in genitalium systema agens, productivitati in aliis systematibus non respondet, ut v. c. in feminis phlegmaticis et viragimbus. Interdum genitalium evolutio, malis sphaerae vegetativae in ceteris organismi partibus jam ante pubertatis tempus, praevaletibus restringitur ut v. c. rhachitide, scrophulosis, atrophia, hydrope, etc. Genitalia in inferiore efformationis gradu remanent, cum vires et materia eis tribuendae morbis aetatis infantilis et insequen-

163) Carus: I. c. p. 156 §. 184.

164) Thomas Batemant: Practische Darstellung der Hautkrankheiten nach Williams System, von Abr. Hahnemann übersetzt. Halle. 1815 p. 77. — Carus I. c.

165) Fischer: I. c.

166) Jörg: I. c. §. 142. — Carus: I. c. p. 127 §. 172.

tis consumptae sint. Quam ob rem in mulierum mensibus parvis laborantium cadaveribus sectis interdum ovaria et uterum invenimus minora, praecipue vero uterum vasibus nervisque parum excultis munitum (168), atque consistentia fere cartilaginea praeditum.

bb) Torpore genitalium, qui, ut solet, eorum evolutionem incompletam comitatur. Attamen saepius adesse potest, quamvis genitalia rite efformata sunt. Receptivitas genitalium minor in pubertatis initio respondet aut constitutioni torpidae aut diathesi scrofulosae, — in decursu vero pubertatis oriens, continua incitatione atque activitate productiva majore, et morbosa quidem, aliarum organismi partium efficitur. Itaque in obesitate quoque et constitutione irritabili et robusta (169), (cujus vires ad labores mechanicos et rudes adhibentur), genitalium animadvertimus torporem.

cc) Vitalitate et incitabilitate uteri alienata vel debilitata. Talis uteri status posteriore pubertatis tempore serius ociosus gigni potest. Sensibilitas uteri mutata interdum in spasmus ejus transit (170), qui non solum menstruationem parcam, sed dolorifi-

cam quoque adducit. Nihilominus status spasmodicus ex irritabilitate vasorum uterinorum alienata prodire potest, quam observamus in plethora uteri venosa, in abundantia sanguinis crudi, excretioni per vasa rigida non apti (171), et in metritide chronica (172). In aliis casibus activitas vasorum uterinorum antagonismo affectionum aliarum partium coercetur. — Porro uterus partibus frequentibus et difficilibus, lochiis diuturnis, blennorrhoea atque affectionibus syphiliticis in atoniae et inertiae statum reducit (173). At non solum atonia, sed etiam sensibilitate adaucta manifestatur interdum adynamia uteri.

b) Causae organicae menstruationis parcae pathologicae, ex degenerationibus ovariorum et uteri exorientes, sunt indurationes, steatomata, et hydatides ovariorum (174), induratio benigna et scirrhusa (175), steatoma et sarcoma, fungus haematodes et medullaris (176)? et ossificatio (177) et exulcerationes uteri, atque hydrometra (178).

171) Gruner: Physiologische und pathologische Zeichenlehre. Jena 1799 p. 217. — Nikolai: Pathologie I. c. — Mende: I. c. p. 80.

172) Nik. Böhlingk: dissertat. de metritide chronica. Petropol. 1833 p. 10: menses irregulares tum suppressi tum parci.

173) Carus: I. c. p. 129 §. 174.

174) Jörg: I. c. p. 448 §. 419.

175) Mende: I. c. p. 78.

176) Carus: I. c. p. 137 §. 183.

177) Mende: edit. 1831 p. 195 §. 158.

178) Carus: I. c. p. 128 §. 173.

167) Carus: I. c.

168) Frd. Hoffmann: I. c. Tom XII. p. 108.

169) Carus: I. c. p. 129 §. 175.

170) Chambon de Montaux, I. c. p. 321. — Frd. Hoffmann: Tom. II. p. 449 I. c. — Ernst Nikolai: Pathologie. Vol. VI. Halle 1779 §. 710. — Carus: I. c. p. 131.

c) *Causae mechanicae menstruationis* parcae pathologicae a pluribus afferuntur auctoribus, quae mihi tamen partim efficaces, partim inefficaces esse videntur. Nonnullae earum ad excretionem menstruaalem diminuendam saltem non sufficiunt — Ad causas mechanicas pertinent placentae vel membranarum ovuli particulae in utero relictæ (179), ex-crescentiae tunicae uterinae mucosae fungiformes, quibus uteri orificium fere ocluditur, indurationes partiales (180), et cicatrices superficiei uteri internae, et portionis vaginalis (181), coarctatio vel atresia partialis vaginae (herpete, variolis, ulceribus syphiliticis, lochiis acribus, etc. provocatae) (182).

Fluxui menstruali tumores saccati (183) inter vaginam et anum, vasa haemorrhoidalia amplificata (184), varices et herniae vaginales quoque obstat dicuntur.

Eatenus haec vitia mechanica fluxui menstruali officiant, quatenus superficiem uteri internam excernentem opprimunt, partim sanguinis permeatum impediunt, partim uteri vitalitatem infestant, non autem quia sanguinis menstrualis

partem retinent in uteri cavo. — Attamen alio modo vitia mechanica menstruationem diminueri possunt, quia morbi, quibus haec produciuntur, in uterum dynamicè reagent. —

Ceterum adjici oportet, nonnulla genitalium vitia ansam praebere generandis morbis universalibus et localibus, qui postea in menstruationem parca reagent, eamque sustineant; vel mala genitalium, morbis aliarum organismi partium producta, idiopathice perdurare, illis jam sanatis; vel affectiones genitalium aliorumque organorum simul et una oriri et se invicem adjuvare.

Causae occasionales menstruationis parcae pathologicae.

Potentiae nocentes sunt: affectus animi deprimentes, ut tristitia, curae, sollicitudo, timor etc. (185), quae gangliorum activitatem, et circulationem sanguinis periphericam coercent. Porro severa et assidua studia, quibus systemata nervorum centralia inaequaliter incitantur, et congestiones ad caput adducuntur. Vita sedentaria (186), quam multae puellae agunt in claustris, scholisque; et somnus nimius (187). No-

179) Siebold: l. c. §. 300.

180) Jörg: l. c. §. 143.

181) Siebold: l. c. §. 313.

182) Nikolai: Pathol. l. c. §. 703. — Benevo-li: dissert. de observ. p. 68. — Siebold: l. c. §. 300.

183) Frank: l. c. p. 39.

184) Chambon de Monteaux: l. c. p. 324.

185) Frd. Hoffmann: Tom. X. p. 313.

186) Hecker: Kunst die Krankheiten des Menschen zu heilen. Thl. II. Erfurt 1805 p. 663.

— Berends: l. c. p. 147. — Carus: l. c. p. 128 §. 152.

187) Vigarous: l. c. p. 98.

cent quoque labores rudes, quibus praecipue musculorum vires intenduntur; refrigeratio corporis, imprimis pedum (188), quare affluxus sanguinis ad inferiorem corporis partem impeditur, praesertim in periodo menstruali ipsa; aër humidus, impurus et frigidus; balnea calidissima (189) saepius in periodorum intervallis usitata, quae sudores nimios movent (190); diacta manca, et usus ciborum vegetabilium, farinosorum et vapidorum; abusus pharmacorum acidorum et adstringentium (191) vel potuum frigidorum, vel aceti crudi (192), et citreorum, quibus nonnullae eo consilio fruuntur, ut pallidae appareant; venaesectioes iteratae (193); et denique abstinentia coitus, (praecipue si ei jam assuetae sunt mulieres) (194). Hae causae occasionales eo magis nocent intra fluxum menstruaem ipsum. Favent origini morborum vel aliarum partium, siue utrorumque simul.

Prognosis menstruationis parcae.

Plerumque non infausta est, nam haec menstruationis anomalia phaenomena non tam

188) Mende: ed. 1810 l. c. p. 76.

189) Freind: Emm. l. c. p. 62.

190) F. Hoffmann: T. XI. p. 12.

191) l. c. T. I. p. 392. — Frank: l. c. p. 38.

192) Frank: l. c. p. 38.

193) Freind: Emm. l. c. p. 132. — J. Astruc:

l. c. p. 134.

194) Mende: l. c. p. 83.

repentina et periculosa provocat, quam menstruatio nimia vel suppressa. Quo maturius vero menstruatio parca apparet, et quo diutius jam moratur, eo difficilius ad normam redigi potest (195). Pertinacem se exhibet, si morbis chronicis, et causis organicis et mechanicis nascitur, ad quas saepissime ars adire nequit. Facilius morbus dynamicos et acutos et potentias nocentes removebimus, quae menstruationem parcam gignunt. Nobis continget, ut uteri activitatem normalem restituamus, si menstruatio parca e vitalitate uteri magis alienata quam debilitata pendet, nec ullae affectiones gravioris momenti adsunt, nec vis reproductiva universa laesa est.

Quod ad menstruationis parcae sequelas attinet, timendum est, ne statu morbozo, cuius signum haec anomalia est, chlorosis, hydrops, hysteria, vel marasmus maturior cieatur (196). Praeter affectiones illas congestivas et inflammatorias, menstruatione parca provocatas, alia quoque mala sensim sensimque evolvuntur, quae eam comitantur, ut v. c. cachexiae, ulcera pedis, morbi spasmodici, epilepsia, et extremitatum inferiorum paralysis (197).

195) Mende: l. c. p. 78.

196) Mende: l. c. p. 78. — Jos. Lieutaud: synops. univers. prax. medic. Pars. I. Amstelod. 1765.

197) Hecker: Kunst die Krankheiten des Menschen zu heilen. II. Thl. Erfurt 1805 p. 660. — Starke l. c. p. 521.

Etsi facultas concipiendi non in omnibus casibus diminuatur vel tollatur menstruatione parca, tamen mulieres et iuniores quidem vel ad abortum proclives fiunt (198), vel infantes debiles pariunt (199). Mala quoque decrepitudinis facilius proferuntur, et dyscrasia accedente, carcinoma uteri vel mammarum elicitur (200).

Curatio menstruationis parcae.

Nostrum est, caute et prudenter menstruationem parcam physiologicam a pathologica distinguere. Non raro mulieres, eademque sanas, a nobis remedia, quae adaugeant menstruationem, petunt (201). Si earum precibus cedamus, statum sanum, cui menstruatio parca respondebat, in morbosum mutemus. Quamvis vero viraginitibus atque mulieribus phlegmaticis ac torpidis artis auxilio non opus sit, ad remedia tamen refugere licet, si opportunitate ad varios constitutionis morbos et sterilitate laborant. Quo in casu periclitabimur omnia, quae vim vitalem et incitabilitatem uteri normalem, atque functionum aequilibrium restituere possint.

198) Lieutaud. l. c.

199) Mende: l. c. p. 78.

200) Carl Sundelin: Pathologie und Therapie der Krankh. mit materieller Grundlage. Berl. 1826. T. II. p. 111.

201) Joh. Leake: Anleitung zur Behandlung chronischer Krankheiten des weiblichen Geschlechts aus dem engl. Leipz. 1778 p. 49.

Curatio menstruationis parcae pathologicae.

Imprimis semper nexum causalem phaenomenorum investigemus, et signa hyperstheniae et astheniae discernamus oportet. Quae autem affectiones morbosae praevalebant, maximeque organismi integritati minuantur, etiamsi secundariae sint, antea sunt tractandae. Ceterum in curatione menstruationis parcae semper respicimus statum genitalium. Nam, si affectiones primarias tantum aliarum partium sustulimus, nobis non illico contingit, ut menstruationem reddamus largiorem. — Curatione symptomata nonnunquam, ad vehementiores fluxus menstrualis parci molestias compescendas opus est. Periculosissimum in errorem ducitur quisquis solam menstruationem adaugere conatur, nec universum organismi systematisque genitalium statum perpendit.

Cum mea maxime referat, de indicationibus et viribus medicamentorum, quae praesertim in genitalium systema agunt, atque emmenagoga sive pellentia nominantur, disserere, nec fines hujus dissertatiunculae angusti patiuntur, ut therapiam specialem morborum, in nexu causali cum menstruatione parca versantium, latius exponam, curationem eorum singulorum in universum tantum afferam. — Antea autem de emmenagogis agam, quorum etiam in curatione illorum morborum mentio est facienda. Quo facto melius intelligi potest, quibus sub conditionibus haec medicamenta in aliis morbis adhibenda sint. Confiteamur necesse est, emmenagoga specifica, quae in uterum

solum agant, non inveniri. Nam pellentia simul alia pelvis organa et praecipue vias urinarias afficiunt. Vice versa diuretica et drastica plura, quae uterum incitant, ad pellentia pertinent. Pari modo remedia, quae non solum secretiones et excretiones abdominales adjuvant, sed etiam totum nervorum vel vasorum systema irritant, in emmenagogorum numerum referri possunt (202). — Ut emmenagoga bene ferantur, tractum intestinale sordibus vacare et concoctionem perficere valere, necesse est. Ceterum emmenagogis vulgo in periodorum menstrualium intervallis utimur. At nonnunquam sub periodi menstrualis initium vel ea morante porriguntur, si interim mala menstruationem parcam comitantia, increscunt, vel si menstruatio parca in mensium retentionem abitura videatur.

Curatio morborum genitalium.

Si menstruatio parca ex evolutione genitalium dynamice incompleta cum apathia conjuncta (203) vel ex eorum torpore pendet, emmenagoga acriora, quae illorum vitalitatem excitant et adjuvant, in usum vocamus. Ad ea pertinent, cantharides, aloe (204), myrrha,

202) Hecker. l. c. p. 635.

203) Carus l. c. p. 135 §. 183.

204) Berends. l. c. p. 145. — Sachs u. Dulk: Handwörterbuch der practischen Arzneimittellehre. Königsb. 1830. I. T. p. 241: sie palat, wo torpide Atonie des Sexualsystems als das innere Moment der in ihren Erscheinungen und Verlaufe mannigfaltigsten Krankheiten gesetzt ist.

herba sabinae (205), ol. terebinthinae, baccae lauri (206) et juniperi; porro flor. benzoës, ol. succini, sil. Vanillaee (207), oleaque aetherea (208). Ubi torpor genitalium cum statu intestinalium inertii et pituitoso et languore gangliorum abdominalium congruit, nonnulla drastica et incidentia laudantur, ut colocynthides, gummi guttae, rad. et res. jalappae, rad. hellebori nigri (210), herb. gratiolae etc. Praeparata; ammonii diversa proficiunt, si vasorum genitalium activitas et circulatio peripherica jacet. Hoc in respectu tinct. guajaci ammoniata multum valet (211). Omnium remediorum modo memoratorum usus vetatur orgasmo, congestionibus, inflammationibus, statu febrili, affectionibus irritativis organorum chylopoieticorum et uropoieticorum, et organorum destructione.

In statum uteri vegetativum agunt praecipue praeparata sulfuris, gummi ammoniacum, flor. arnicae mont., tinct. jodinae (212), sal. ammoniacum depur., et baryta muratica (cum ferro muriatico) (213), quod in torpore genitalium

205) Vogt: Lehrbuch der Pharmacodynamik. II. B. Wien 1831 p. 169 §. 2126. — Carus. l.

c. p. 122 §. 164: dec. 3ij ad $\frac{z}{j}$ col.

206) Sachs u. Dulk. l. c. Bd. 2 p. 594.

207) Vogt. l. c. p. 579 §. 3130.

208) Berends. l. c. p. 143.

209) Sachs und Dulk. l. c. II. Thl. p. 266. — Hartmann: in morbis cum torpore et inertia.

210) Berends. l. c. p. 122. Hellebor. nig. alpin.

211) Vogt. l. c. p. 287.

212) Carl Sundelin: Handbuch der speciellen Heilmittellehre. Berlin 1827. T. I. p. 322.

213) C. W. Hufeland: Journ. d. prakt. Heilkunde I. Jahrg. 5. Stck. — Sachs u. Dulk. l. c. T. I. p. 56r.

cum abundantia materiae crudae in organismo versantis utilissimum se praebet.

In genitalium adynamiae leniore gradu, et in eorum sensibilitate alienata, utimur nervinis (excitantibus) et antispasmodicis. Huic statui apta sunt flor. chamomillae, crocus (214), herb. rorismarini, herb. rutae (215), spec. menthae diversae, rad. valerianae (tinct. valerian. ammon.), naphthae, et olea aetherea. Affectionibus genitalium spasmodicis praesertim respondent: rad. ipecacuanhae et tartarus emeticus in minore dosi (216), zincum hydrocyanicum ($1\frac{1}{2}$ gv. pr. d.) (217), rad. belladonnae, liq. c. c. succin. castoreum, asa foetida (218), et opium (c. rad. ipecacuanhae) (219). Remedium egregium adhuc nobis offert acidum carbonicum, et quidem sub forma pulveris aërophori, qui non solum in sensibilitate per organismum inaequaliter dispersita symptomatibusque menstruationem parcam comitantibus (ut v. c. cephalalgia, vertigine, nausea, doloribus spasmodicis), sed etiam in vasorum irritatione juvat. Nec boracis venetae obliviscendum est, quae non solum contra uteri ady-

- 214) Sachs u. Dulk: l. c. T. II. v. p. 321: so wie auch bei sparsamem und schmerzhaftem Menstrualfluß.
- 215) Freind: Emmen. l. c. p. 173.
- 216) Vigarous. l. c. p. 191. — J. Burns. l. c. p. 268: sub menstrua intrantia: Mustard. emetic.
- 217) Hufeland und Osanna Journal der prakt. Heilkunde. 1829. August. S. III. Klokow.
- 218) Vogt. l. c. B. II. p. 128 §. 2005.
- 219) John. Burns. l. c. p. 264. — Meissner. Thl. V. p. 90.: J. Bard.

namiam sed etiam contra ejus statum spasmodicum et torpidum commendatur (220),

In promptu nobis sunt multa remedia externa, effectum interiorum adjuvantia vel eis frustra adhibitis substituenda. Sub menstrualem periodum intrantem inprimis usurpanda sunt. Aut consensu aut antagonismo agunt in genitalia. Hunc in finem vel spiritiosa (221) vel oleum terebinthin., vel TR. cantharidum (222) femoribus infricantur. Unguenta aromatica aut linimenta volatilia ad regionem hypogastricam, vesicatoria sinapismique ad femora vel crura applicanda sunt. Frictiones abdominis femorunque panno laneo (Flanell dicto) fiunt, per diluvia calida, usque ad genua, ex sale culino vel semin. sinap., vel lixivio parantur, sive semicupia, quibus sp. aromaticae, vel sal. ammoniac. dp., vel ammonium carbonic. additur, aegrotis administrantur (223). Nec minus proaegrotis inessibus e vaporibus aromaticis, injectiones stimulantes in vulvam (224) clysteriaque ex infusis fl. chamomill., rd. valer. min (225)

- 220) J. H. Kopp: Denkwürdigkeiten der ärztlichen Praxis I. B. Frankf. a. M. — Sachs u. Dulk. l. c. Bd. I. p. 626.
- 221) Carus. l. c. §. 185 p. 127.
- 222) Berends. l. c. p. 122.
- 223) Berends. l. c. p. 121. — Usus balnearum Toplitz. Eger.
- 224) L. F. v. Froriep: Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilkunde 1823. Nr. 91 p. 47.: Dr. Lavagna: 10—12 Tropfen von alkali volatile mit 2 Löffel warmer Milch täglich mehrmal.
- 225) J. Brown. l. c. p. 241.

vel ex solutione asae foetid. (226) parata. Tegulae calefactae, lagenae aqua fervida repletae pedibus admoventur, vel cepae assatae pedum plantis alligantur noctu (227). Machinae tornales quoque arteriam cruralem comprimentes a nonnullis laudantur (228). Equitatio et saltatio modica etiam menstruationem adaugent (229).

In uteri atonia roborantibus utimur, quibus, simulac reproductio universa jam restaurata est, paulatim emmenagoga leniora, posteaque fortiora adjungimus (230). Extracta amara, lign. quassiae, cortex aurantiorum, calami. aromati., tinct. chinae compos., myrrha (231) variaque ferri praeparata (quae etiam in statu torpido et pituitoso proficiunt) (232), illo in casu porriguntur aegrotis. Praeterea usum vini generosi, et cerevisiae amarae, potum atque balneum aq. Fachingen, Spaae, Dryburg, Pyrmont, balnea aromatica (233), cingulae cortic. quercus paratae, vinoque rubro imbutae, abdomini circum

226) J. Burns. l. c. p. 264 Ausg. v. 1827.

227) C. Sundelin: Handbuch der allgemeinen u. speciellen Krankheitsdiätetik. Berlin 1826 p. 236.

228) Berends. l. c. p. 122.

229) Burns. l. c. ed. 1827 p. 267.

230) Carus. l. c. p. 158 §. 188.

231) Vogt. l. c. Vol. II. Tbl. I. p. 137 §. 2036: spärliche Absonderung des Monatsflusses von Atonie des Uterus.

232) Henke und Horn: klin. Taschenbuch l. c. p. 290.

233) Berends. l. c. p. 124.

ligandae (234), vestimenta quoque apta administrabimus (235).

Aliter vero agimus in sanguinis stagnatione, plethora venosa, inflammationeque chronica uteri; antiphlogistica tum prosunt: serum lactis, salia resolventia, mitiora, tart. tartarisatus, boraxatus, sal ammoniac dep. calomel., etc. Venae sectionem in brachio vel in pede instituimus (236), hirudines vel cucurbitulas ad regionem hypogastricam, aut perinaeum, aut femora applicamus. Postea aq. laurocerasi, emulsionem e capit. papaver. alb., etc. utiles se praestant. — Extrinsecus emplastr. vel ung. mercuriale regioni hypogastricae, cataplasmata emollientia et narcotica admoventur genitalibus externis, atque injectiones emollientes in vaginam ipsam administrantur. Semicupia et balnea tepida, c. sapone domest. parata valde prosunt.

II. Vitia uteri ovariorumque organica, quae saepius observationem atque explorationem nostram fugiunt (237), difficillime sanantur, imprimis si dyscrasia aliqua nituntur et jam diffusius altiusque penetrarunt. Quo minorem gradum et ambitum haec vitia occupant, eo facilius tolluntur medicamentis in indolem illorum organorum, chemico-animalem agentibus. — In induratione uteri proficit usus remedium resolventium et sedativorum, nocet vero usus excitantium sive pellentium. Salutaria sunt

234) Carus. l. c. p. 137 §. 138.

235) Siebold l. c. wollene Beinkleider und Flanellbinden um den Unterleib.

236) Mende l. c. p. 80 ed. 1810.

237) Mende l. c. p. 83.

extracta mitiora, saponēs, antimonialia, calomel, mercur. sublim. corrosiv., jodina (238), belladonna, cicuta atque flor. arnica (239). Pro morbi conditione vario modo hirudines vel cucurbitulas ad regionem idoneam, modo infrictiones mercuriales, modo vesicatoria applicamus; fonticuli supra regione inguinali optimo cum eventū nonnunquam facti sunt (240); decocta narcotica in vaginam injicienda (241), balnea calida et emollientia quoque idonea se exhibent. Electricitas quoque hunc in finem in usum vocari potest, nisi sensibilitas nimia adsit (242.) Polum electricitatis adhibemus negativum, qui materiae liquefactioni favet, ut processum vegetativum ad rectum tramitem reducit (243). Haec omnia remedia nihil praestant contra degenerationem uteri steatomatosam et sarcomatosam, quae mala interdum solum auxilium chirurgicum et diaeta rigidissime observata extinguere potest (244). Nec minus irrita sunt medicamenta diuretica evacuantiaque in ovariorum hydatidibus.

III. Vitia mechanica genitalium aut chirurgiae aut artis obstetriciae opem requirunt, quae tamen non semper ob situm reconditum vel vitiorum peculiarem conditionem potest praestari.

Adhuc trium remediorum, menstruationem admodum adjuvantium, de quibus pauci

- 238) Mende ed. 1831 l. c. p. 195 § 158.
- 239) Jörg l. c. p. 190 § 158.
- 240) Carus l. c. p. 137 § 185.
- 241) Jörg l. c.
- 242) Jörg l. c.
- 243) Vogt l. c. Vol. I. p. 242.
- 244) Carus l. c. p. 135.

tantum auctores scripserunt, mentio est facienda; quae tamen raro in usum vocari possunt, quia eis adhibendis res obstant variae, atque aegrotae se exponere nolunt vel nequeunt. Haec sunt: Electricitas, magnetismus animalis atque coitus.

1) Usus electricitatis respondet genitalium internorum adynamiae et torpori (245). Negativi electricitatis poli, praecipue in secretionem et excretionem agentis (246), permanationem insensibilem per pelvim sive per genitalium externorum regionem administramus in eorum adynamia (247). Polo autem positivo processum vegetationis adjuvante utimur in evolutione uteri et ovariorum incompleta atque in eorum torpore (248). Effectus electricitatis galvanicae permanentior et fortior, quam electricitatis frictione productae. Utriusque electricitatis speciei gradus semper statui irritabilitatis es sensibilitatis accommodata esse debet. Saepē concussione electrica organismum muliebrem ad emmenagoga facilius recipienda praeparare possumus.

- 245) Berends l. c. p. 143. — Carus l. c.
- 246) Vogt l. c. Vol. I. p. 244.
- 247) Jörg l. c. p. 176 § 171. — Berends l. c. p. 122. — Hecker l. c. p. 667.
- 248) Berends l. c. p. 143: C. Sundelins Bemerkungen und Ergänzungen: Ich brachte die Kranke auf einen Isolirschmel legte eine mit dem positiven Conductor verbundene Drathschnur in positiven Conductor der untern Lendenwirbel an, dann der Gegend der untern Lendenwirbel an, dann entnehme ich mittelst eines kleinen geknüpften Entladens, der durch eine Drathschnur mit den Reibzeugen in Verbindung gesetzt war, während die Maschine wirkte, durch die Bekleidung hindurch kleine Funken aus den in-

2) Magnetismus animalis salutarem se exhibet in incitabilitate genitalium alienata et diminuta, et in perturbationibus totius nervorum systematis. Hoc loco tantum sententiam ill. Kluge de ejus usu afferimus (249): „Bei zu geringer Menstruation, ait, wendet man die Digital-Manipulation vorzüglich auf den Unterleib an, fährt von da häufig nach den Knien herab, und verweilt bei letztern länger, als gewöhnlich.“

3) Coitus, quamquam menstruationem illico ciere nequit, talem tamen genitalium provocat incitationem, qua menstrua certe largius fluunt (250). Eo enim nervi et vasa genitalium stimulantur, ad ea affluxus sanguinis adaugetur, turgor uteri ejusque vis excernendi increscit. Irritatio genitalium ad alia remotiora organa propagatur, totus processus vitalis intenditur, et functionum aequilibrium restituitur. Hoc modo coitus pertinacissimis in casibus unicum et supremum fieri potest remedium omnium menstruationis parcae malorum. Etsi coitu graviditas efficiatur, multa tamen phaenomena

nern Seiten der Schenkel, Waden, Fußknöchel und setzte dies Verfahren eine halbe Stunde lang fort, wiederholte es aber 2—3mal täglich.

249) C. Kluge: Versuch einer Darstellung des animalischen Magnetismus als Heilmittel. Berl. 1815 p. 391. — Brühls erweckter Magnetiseur p. 8. — Wienholts Heilkräfte T. I. § 14 Nr. 20.

250) Frank l. c. p. 76. — Hecker l. c. p. 667; Oft wird der Beischlaf das hülfreichste Mittel zur Beförderung der Menstruation. — Burns l. c. p. 167; Die Verheirathung, welche eins der besten Emmenagoga ist.

morbosa, quae in decursu menstruationis parcae organismum infestabant, nunc militantur, aut plane evanescent (251). Et partu fauste edito, talis uterinae activitatis gradus remanere potest, ut menstruatio postea renascens non denuo a norma aberret. Coitus non solum torpido organismi atque genitalium statui, sed etiam sensibilitati alienatae uteri atque aliarum partium mederi potest. Salutaris fit nonnunquam in constitutione scrophulosa et phlegmatica. Coitus autem non exercendus est, si meritis, metroblennorrhoea, atonia et vitia uteri organica, vel affectiones aliarum partium adsunt inflammatoriae, et congestivae.

Curatio morborum universalium et localium,

qui in nexu causali cum menstruatione parcae versantur, nunc explicanda est, quatenus emmenagorum usum poscunt vel interdiciunt. Scrophulosis torpida, quae usu reductum, e. g. extractorum, antimonialium, mercurialium, calcis et barytae muriaticae curatur, non vetat pellentia adhiberi. Non enim ignoramus, pubertate intrante omnia symptomata scrophulosa nonnunquam evanescere. Si igitur normale menstruationis processum sustinemus et aequilibrium inter genitalium activitatem aliorumque organorum restituimus, profecto et sine dubio ad illius morbi curationem

251) J. Frank l. c. et divus Hippocrates jam dicit: Virginitas suadeo, quibus tale quid accidit, ut citissime cum viris conjungantur. Si enim conceperint, sanae evadunt;

conferimus. Emmenagoga, quae in statu uteri torpido commendantur, hic quoque prosunt; remedium insigne nobis praebet jodina. In chlorosi, antequam in genitalia agere audeamus, assimilatio et sanguificatio reficiendae, vitiaque abdominalia varia removenda sunt; deinde autem ad methodum roborantem transimus; praecipue ferrum ejusque praeparata mitiora mitiora cum carminativis, (cum aromaticis), et nervinis, et tandem cum emmenagogis caute eligendis porrigimus. Praeterea myrrha et ferulaceae multa in hoc morbo afferunt commoda. Affectionibus hydropicis in statu torpido vel phlegmatico nascentibus respondent etiam nonnulla diuretica, quae ad pellentia supra commemorata pertinent, ut v. c. cantharides, herb. sabina, ol. terebinthinae, bacc. juniperi etc. Ubi vero haec mala indolem sthenicam vel erethismum vasorum prae se ferunt, illis abstinemus pellentibus, ac diureticis antiphlogisticis tantum utemur. ut nitro dep., tart. tartarizato, cremore tartari, tartar. ammoniato, et ammonio acetico., quibus etiam alia remedia apta adicere possumus.

Et nervinis, et antispasmodicis jam supra allatis, et narcoticis utimur in hysteria variis conditionibus, ut rad. valerianae, croco, castoreo, liq. c. c. succ., asa foetida, pulvere aerophoro, aq. laurocerasi, extr. Hyoscyami, opio, etc. (*). Si phaenomena hujus morbi perturbationibus systematis genitalium nervosis promoventur, ista remedia proficiunt; sin vero hysteria

*) Ad remedia externa in primis pertinent balnea alkalica.

vitiis gastricis, stagnationibus et infarctu organorum abdominalium gignitur, evacuantia et re-solventia, adhibebimus (252). Proclivitas ad obesitatem una cum inertia vasorum et nervo-obesitatem exigit usum herb. sabinae, roris-marini (253), res. guagaci, rad. jalappae, omnino drasticorum et excitantium. Quo magis organismus materia cruda abundat in omnibus assimilationis viis, eo magis etiam methodum evacuantem in usum vocabimus. Hoc in respectu tartarus vitriolatus cum lacte sulphuris, vel cum rheo magnopere laudatur (254). Praeterea frequentes corporis motus, somnus brevis et dieta parca sunt praecipienda. In febris irritativa, vel in plethora universa venae sectionem in pede instituimus, et salia media, aliaque jam supra commemorata refrigerantia, quae simul intendunt excretionem menstruaalem, praecipimus. Methodus antiphlogistica et derivatoria, deinde pellentia refrigerantia quoque juvant in congestionibus, et inflammationibus localibus, licet hae primariae sive secundariae sint (255). Hunc in finem prosunt salia sulfurica, tartarica, tartar. borax., et pulv. aerophorus, simul vena in pede secatur, vel hirudines vel cucurbitulae ad genitalia et femora apponuntur, vesicatoria et sinapismi applicantur, pediluvia, aliaque generis ejusdem administrantur. Quod ad morbos locales administrant, qui jacturam succorum proferunt, secretio-

252) C. Sundelin l. c. tom I. p. 220. Salzbrunnen in Schlesien und Embs.

253) Mende l. c. p. 82.

254) Siebold l. c. p. 309.

255) Carus l. c. p. 136 § 184.

nes et excretiones copiosae sunt moderandae. Vi productiva universa jam restaurata, at functione uterina adhuc jacente, emmenagoga mitiora utilia sunt. Ita etiam se habet curatio aliorum profuviorum, et ulcerum, etc. Notandum est, exanthemata chronica nonnulla, e dyscrasia scrophulosa pendentia, remediis fauste tractari posse, quae etiam in menstruationem agunt, ut v. c. praeparatis sulphuris, tinct. cantharidum et jodinae, et pluribus aliis, quae functionem cutis et uteri adjuvant. Phthises emmenagogorum usum, quo exulceratio maturetur, vetant (256). Plethora venoso — abdominalis, stagnationes venae portae, infarctus, aliaque ejusmodi mala requirunt inprimis remedia evacuantia et resolventia (257). Denique uteri status rationem habebimus, cui pellantia varia adaptabimus.

256) Fischer l. c. p. Wo die monatliche Reinigung zu gering ist. werden Fussbäder Morgens und Abends warm genommen, und zu der Zeit wo sich Vorboten derselben zeigen, Bluteigel an die innere Seite der Schenkel hoch nach oben gelegt, sonst dürfen nur, wenn dies nicht hinreicht, gelindtreibende Mittel angewendet werden.

257) Berends l. c. p. 148: die auflösenden Mineralwasser: Karlsbader, Marienbader Kreuzbrunnen, Obersalzbrunnen in Schlesien, Emba. etc.
